

unvanıyla hükümdar ilân etti. Emânu-
lah Han 24 Ocak 1929'da tahtını ele ge-
çirmek üzere yeni bir harekâta girişti.
Bazı kabilelerin desteğini sağladıysa da
Rusya ve İngiltere'den istediği yardımı
elde edemeyince harekâtını yarıda ke-
sip geri döndü ve 23 Mayıs 1929'da Hin-
distan'a kaçtı. 22 Haziran'da Bombay'-
dan Roma'ya gitti. 26 Nisan 1960'ta İtal-
ya'da (veya İsviçre'nin Zürih şehrinde) öl-
dü. Cenazesi ülkesine getirilerek Celâlâ-
bâd'da toprağa verildi.

BİBLİYOGRAFYA :

General Sir George Macmunn, *Afghanistan
From Darius tu Amanullah*, London 1929, s.
281-338; W. K. Fraser-Tytler, *Afghanistan. A
Study of Political Developments in Central
Asia*, London 1950; Bayur, *Hindistan Tarihi*,
III, 530-533, 549-605; A. Fletcher, *Afghanis-
tan: Highway of Conquest*, New York 1966; R.
T. Stewart, *Fire in Afghanistan 1914-1929*, New
York 1973; L. W. Adamec, *Afghanistan (1900-
1923)*, Berkeley 1976; L. Dupree, *Afghanistan*,
Princeton 1980; Mohammad Khalid Ma'arof,
Afghanistan in World Politics, Delhi 1987, s.
22-30; Mehmet Saray, *Afganistan ve Türkler*,
İstanbul 1987, s. 91 vd.; Abdülvehhab Tarzî,
"Efganistan", *İA*, IV, 168-178; M. Longworth
Dames — H. A. R. Gibb, "Afghānistān", *EI²* (İng.),
I, 232; M. E. Yapp, "Amānallah", *EI² Suppl.*
(İng.), s. 65-66; L. B. Poullada, "Amānallah",
EI^r, I, 921-923.

MEHMET SARAY

375 (985-86) yılında Buhara'da tamamlan-
dığı anlaşılmaktadır. Muhtemelen, Âmiri-
ri'nin kaleme aldığı son eser olması ve
müellifin öteki eserlerinden birçoğunun
listesini (17 eser) ihtiva etmesi bakımın-
dan da büyük bir önem taşımaktadır.

Eserin girişinde Âmirî, akıl sahibi bir
kimse için bilgisizliğin mazeret sayılma-
yacağını, halbuki ölümden sonra ruhun
ne olacağı gibi önemli bir hususta do-
yurucu eser bulunmadığını, bu durumun
buz şüphe ve tereddütlere yol açtığını,
dolayısıyla konuyu açıklığa kavuşturmak
için bu kitabı yazdığını söyler. Müellif,
"Sözü dinleyip en güzeline uyan kulları-
mı müjdele" (ez-Zümer 39/18) meâlin-
deki âyetle benzer nitelikteki bazı ha-
disleri ilke edinerek felsefî bir yaklaşımla
eserin ilk dört faslında okuyucuya "hik-
metin beş sütünü" olarak gördüğü Yu-
nan filozoflarını tanıtır; onların vahye
dayanmadıkları halde bu konudaki inanç-
larının önemli ölçüde İslâm'a uygun ol-
duğunu göstermeye çalışır. Bu çerçe-
vede kadim ilimlerin fayda ve değerini vur-
gulamak suretiyle bunların gerçekte ya-
bancu ilimler olmayıp Doğu menşeli ol-
duklarını iddia eder ve felsefe ile pey-
gamberî gelenek arasında bağ kurma-
ya çalışır.

Beşinci fasıldan itibaren ruhun çeşitli
güçlere sahip mânevî bir cevher olduğu
açıklandıktan sonra onun ölümsüzlüğü-
ne dair deliller serdedilir; duyulur ve ak-
ledilir âlemler arasındaki ilişki ve fark-
lar belirtilerek özellikle bu ayırımın ah-
lâkî neticeleri üzerinde durulur. Bu ko-
nuda kullanılan malzemenin önemli bir
kısmı Eflâtun'a ve Yeni Eflâtuncu doktri-
ne dayanmaktadır. Velâyet ve sihir bah-
sine ayrılan 12. fasıldan sonra 13 ve 14.
fasıllarda geometri ve fizik ilminin tem-
mel kavramlarının metafizik ve ilâhiy-
yata uygulanması yer alır. Bu fasıllarda
ruhun ölümsüzlüğüne dair son bir delil
zikredilir; ardından da filozofların, ölü-
mden sonra ruhun vatani sayılan akledilir
(ma'kûl) âlem anlayışlarına (fasıl 15-16)
ve âhirette hak edilen ceza ve mükâ-
fat derecelerine (fasıl 18) yer verilir. Ru-
hun bir uyum olduğu şeklindeki görüş-
lerin ele alındığı 17. fasılda Mu'tezile-
nin ve "bir grup tabiatçı"nın görüşleri
tenkit edilir. 19. fasılda çeşitli İslâm fir-
kalarının âhîret hayatıyla ilgili ceza ve
mükâfat konusundaki görüşleri özet-
lenir ve genel İslâmî anlayış tahlil edi-
lerek onun öteki görüşlere olan üstün-
lüğü gösterilmeye çalışılır. Bu fasıl âle-
min fânî olduğuna dair bir delille son
bulur.

Sonuncu fasılda insanın kâinat içinde
işgal ettiği önemli mevki karşısında mü-
kellef tutulmasının hikmeti üzerinde du-
rulur. Buna göre insan varlık mertebeleri
çizgisinde ruhanî varlıklarla hayvan-
lar arasında yer aldığı içindir ki ilâhî mü-
kâfat veya cezaya (va'd ve va'id) muhatap
olmuştur. İnsanın bu dünyada iken yap-
tıklarından hesaba çekilmesi için yeni-
den diriltilmesi gerekir. Bu dirilme be-
denlerle olacaktır. Ancak bedenler saf
ve latif hale geldikten sonra ruhlar be-
denlerine dönecektir. Eser, meşhur "yet-
miş üç fırka" hadisinin farklı bir yoru-
muyla sona erer.

Bilinen yegâne nüshası Süleymaniye
Kütüphanesi'nde bulunan (Servili, nr. 179/
2) *el-Emed 'ale'l-ebed* E. K. Rowson
tarafından neşredilmiştir (Beyrut 1979).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü'l-Hasan el-Âmirî, *el-Emed 'ale'l-ebed*
(nşr. E. K. Rowson), Beyrut 1979; *Resâ'ülü Ebi'l-
Hasan el-Âmirî ve şezerâtühü'l-felsefiyye* (nşr.
Sehbân Halifât), Amman 1988, nâşirin mukad-
dimesi, s. 101; Beyhakî, *Tetimme*, s. 186; Ka-
sım Turhan, *Âmirî ve Felsefesi*, İstanbul 1992,
s. 19; E. K. Rowson, "al-Âmirî", *EI² Suppl.*
(İng.), s. 72; Mahmut Kaya, "Âmirî, Ebü'l-Ha-
san", *DİA*, III, 71.

KASIM TURHAN

EMÂRÂTÜ'n-NÜBÜVVE

(bk. DELÂİLÜ'n-NÜBÜVVE).

EMÂRE

(bk. ALÂMET; KARİNE).

EMÂRET

(bk. EMİR).

EME bint HÂLİD

(bk. ÜMMÜ HÂLİD).

el-EMED ale'l-EBED

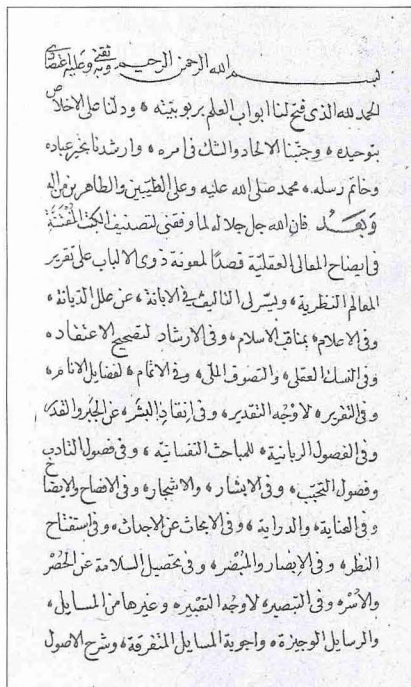
(الأمدة على الأبد)

Ebü'l-Hasan el-Âmirî'nin

(ö. 381/992)

felsefî ve kelâmî mahiyetteki eseri.

el-Emed 'ale'l-ebed İnk ilik sayfasi (Süleymaniye Ktp., Servili,
nr. 179/2, vr. 75*)

Fârâbî ile İbn Sînâ arasında yaşamış
dikkate değer bir filozof olan Ebü'l-Ha-
san el-Âmirî'nin günümüze ulaşan en
önemli eseridir. Bir girişle yirmi fasıldan
oluşan kitabın sonundaki bir ifadedden